

CEZA MUHALEMESİNDE İSPAT

PROOF IN CRIMINAL PROCEDURE

Araştırma Makalesi
Yusuf BAŞLAR*

ÖZ

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin aranarak ortaya çıkarılmasıdır. Ancak bu amaca ulaşmak için hukuk kaidelerini göz ardı eden her yolun benimsenmesine cevaz yoktur. Maddi gerçeğin temel insan hakları gözetilerek ve hukuka uygun delillerle hâkimde tam bir vicdani kanaatin oluşması ile elde edilmesi gerekmektedir. Ceza muhakemesinin amacı bir olguya ilişkin gerçeğin ortaya konulması olduğundan ispatın konusunu da bu maddi olgular oluşturur. Bu bakımdan sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilebilmesi için atılı suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olması gerekir. Muhakeme sürecinin sonunda şüphenin giderilememesi durumunda ise “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi gereğince sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulamayacaktır. Ceza muhakemesinde -medeni muhakemenin aksine- yargılamanın süjelerinden biri ya da bir kaçı ispat yükü altında değildir. Ceza muhakemesi sonunda ortaya çıkması beklenen ispat mutlak nitelikte olmayıp nispi niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: İspat, ispatın konusu, ispatın nispiliği, ispat yükü, delil.

ABSTRACT

The aim of criminal procedure is to reveal the material truth by searching. However, it is not permitted to adopt every way that overlook the legal principles to achieve this aim. The material truth must be acquired through observing basic human rights and forming a full conscientious conviction in the judge with evidence in accordance with the law. Since the aim of criminal procedure is to present the truth about a fact, these material facts constitute the subject of the proof. In this regard, to be able for the accused to be given a verdict of conviction, it must be constant that the alleged crime was committed by the accused. In the event that the suspicion cannot be removed at the end of the trial process, a conviction will not be made for the accused in accordance with the principle of

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1106041

Makalenin Geliş Tarihi:19.04.2022

Makalenin Kabul Tarihi: 05.12.2022

* Dr. Starts Editörlük ve Danışmanlık Hizmetleri.

E-posta: yusufbaslar@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3575-6345

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

“the defendant benefits from doubt”. In criminal procedure -contrary to civil procedure- one or more of the subjects of the proceedings are not under the burden of proof. The proof that is expected to emerge at the end of the criminal procedure is not absolute, but relative.

Keywords: Proof, subject of proof, relativity of proof, burden of proof, evidence.

GİRİŞ

Devletin kamu düzenini dolayısıyla da özgürlükleri koruyabilmesi yargılama ve cezalandırma yetkisini kullanmasını, bunun sağlanabilmesi ise öncelikle bir ceza muhakemesi teşkilatının varlığını gerekli kılmaktadır. Ceza muhakemesi teşkilatı içinde yer alan ceza mahkemesi de yargılama sürecinin sonucunda bir hüküm vermek durumundadır. İşte bu sürecin nasıl adalete uygun bir düzen içerisinde yürütüleceğini ve nasıl neticelendirileceğini ceza muhakemesi hukuku göstermektedir¹.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin aranarak ortaya çıkarılmasıdır. Bununla birlikte bu gerçekleştirilirken insanlık onuru ve ceza muhakemesi hukukunun temel prensipleri daima göz önünde bulundurulmalıdır. Bu anlamda ceza muhakemesinin amacı ne pahasına olursa olsun maddi gerçeğe ulaşmak değildir. Ceza muhakemesinin amacı insan haklarını ihlal etmeden maddi gerçeğin araştırılıp bulunması, adaletin tesis edilmesi ve hukuk barışının sağlanmasıdır².

Nitekim Yargıtay CGK'nın, 17.05.2011 tarih ve 2011/9-83 E., 2011/95 K. sayılı kararında³ “*Amacı, maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve bozulan kamu düzenini yeniden sağlamak olan ceza yargılaması, şüphelinin bir suç işlediği yönünde, hakkında kamu davası açılmasını gerektirir yeterlilikte şüphe bulunup bulunmadığının tespit edildiği soruşturma evresi ile başlar ve yasada belirtilen hükümlerden birinin verilmesi ve bu hükmün kesinleşmesi ile sona erer. Bu aşamadan sonra infaz hükümleri devreye girer. Ancak ceza yargılamasında, suçlunun cezalandırılması kadar masum kişiler ile temel hak ve özgürlüklerin korunması da önemlidir. Bu nedenle ceza*

¹ KOYUNCU, Ali, “Ceza Adaleti Usul Hukuku İlişkisi ve Vicdani Kanaat”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 4, s. 363.

² ÖZTÜRK, Bahri / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan, vd., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Basım, ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 31; ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAĞSIZ, Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 42; ŞAHİN, Cumhur / GÖKTÜRK, Neslihan, **Ceza Muhakemesi Hukuku - II**, 10. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 25; YURTCAN, Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 63; ÜNVER, Yener, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 2006, Sayı: 2, s. 104-105.

³ <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (erişim tarihi 15.04.2022).

yargılamasının amacı her ne pahasına olursa olsun maddi gerçeğe ulaşmak olmamalıdır.” hükmüne yer verilmiştir.

Ceza muhakemesi şüpheyi gösteren/ortaya koyan bir delille başlar ve elde edilen başka delillerle ilerler⁴. Buna göre ceza muhakemesinin başlaması için en azından basit bir şüphenin varlığı gerekir. Bu şüphenin “yeterli şüphe” seviyesine gelmesi durumunda şüpheli hakkında iddianame tanzim edilerek kamu davası açılır. Kovuşturma sürecinde ise bu şüphe yenilmeye ve maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılır. Muhakeme sürecinin sonunda söz konusu şüphenin doğru ya da yanlış olduğu ortaya çıkarılır. Başka bir ifadeyle ceza muhakemesi süreci suç şüphesinin oluşmasından maddi gerçeğin ortaya çıkmasına kadar takip edilen bir yoldur⁵.

Muhakeme süreci sonunda kişi hakkında mahkûmiyet hükmü verilmesi durumunda cezalandırılması gerekeceğinden ceza muhakemesi kişi özgürlüğünü yakından ilgilendirir. Bu nedenle ceza muhakemesi medeni muhakeme hukukunun aksine maddenin dış görünüşüne (şekline) değil içine bakar. Yani gerçeğin şeklini değil maddesini araştırır ki bundan ötürü de bu gerçeğe maddi gerçek denilmektedir. Bu bakımdan ceza hâkimi, tarafların ileri sürdükleri delillerle yetinmediği gibi delil olarak ileri sürülenlerin gerçekten delil olup olmadığını da araştırır⁶.

Buna göre basit şüphe ile başlayan ceza muhakemesi sürecinin sonunda şüphenin sanık aleyhine yenilerek onun cezalandırılmasına karar verilebilmesi için sanığa atfedilen suçun hiçbir şüpheyi yer bırakılmayacak kesinlikle ispat edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ceza muhakemesi sürecinde esas olan; ceza muhakemesi sürecinin başlangıcı ve devamı için gerekli olan delillerin varlığı değil, bu delillerin muhakeme sürecinin sonunda şüpheyi kesin olarak yenerek ispat işlevini sağlayıp sağlamadığıdır⁷.

İspat, ceza muhakemesinde, esas olarak fiilin fail tarafından gerçekleştirildiği ya da gerçekleştirilmediği hususunda, hukuk düzeni tarafından kabul edilen araçlarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını temin ameliyesine denir⁸. Buna göre ispat etmek, hâkimi

⁴ ŞAHİN / GÖKTÜRK, 2020, s. 25.

⁵ YAYLA, Mehmet, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 32; BİRTEK, Fatih, **AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat**, 2. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 375.

⁶ YURTCAN, 2019, s. 63; YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 80.

⁷ BAŞLAR, Yusuf, **Ceza Muhakemesinde IP Adresinin İspat Değeri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 254.

⁸ ÖZTÜRK, Bahri, **Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları (Hukuka Aykırı Olarak Elde Edilen Deliller, Yasak Kanıtlar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s. 4.

bir olgunun varlığına ikna etmeyi başarmayı ifade etmektedir⁹. İspat bir açıdan da ortaya konan delillere göre karar verecek hâkimin vicdanında oluşacak kanaattir. Bununla birlikte bu kanaatin akla, bilime ve hukuk kaidelerine uygun olması gerekir. Vicdani kanaat kullanma yetkisi olgu yargılaması yapan hâkime aittir¹⁰. İspat; muhakeme sürecinin sonunda hâkimin vicdani kanaatini her türlü şüpheden uzak ve gerekçeli olarak inşa etmesini sağlamaktadır¹¹.

İspat geçmişte yaşanmış ve sonuçları meydana gelmiş bir olayın aynı zamanda hukuki sonuçlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada oldukça önemli bir işlev görmektedir. Bir eylemin bir kişiye yüklenebilmesi veya yüklenememesi ancak ispatla gerçekleşir. Ceza muhakemesi de hangi eylemlerin suç olduğu ya da olmadığı hususunda bir ortak çalışma olduğu için ispat bir eylemin cezalandırılması veya cezalandırılmamasının temelini teşkil edecektir¹².

Bu anlatılanlar çerçevesinde bu çalışma kapsamında ceza muhakemesinde ispatın konusu ve kapsamı, ispat yükü, ispatın nispi niteliği ve ispat aracı olarak delillerden söz edilecektir. Bu bağlamda özellikle ceza muhakemesi süjelerinin ispat yükü altında olup olmadıkları ve salt vicdani kanaatin mahkûmiyet için yeterli bir ispat aracı olup olmadığı hususlarına öğretilerdeki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında çözüm bulmaya çalışılacaktır.

I. İSPATIN KONUSU VE KAPSAMI

İspatın konusu, suçun sübutunu ya da yaptırımı doğrudan doğruya ilgilendiren maddi olgular ile bunların ispatı açısından önem az eden yardımcı olayları ifade eder. Aynı şekilde ceza muhakemesine dair bir işlem de ispatın konusunu teşkil edebilir. Buna karşın doğa olayları ya da tarihsel olayların ispatı gerekli değildir¹³. İspat, suça konu eylemin maddi bölümünü aydınlatmak amacıyla gerçekleştirilen bir ameliye olduğu için eylemin maddi bölümünü oluşturan bütün maddi olguların aydınlatılması gerekmektedir. Bir olgu konusunda ispatın gerçekleştiğinin kabul edilebilmesi bu alanda karar verme konumunda olan kişinin buna inandırılmış olmasıyla mümkündür. Bu da ceza muhakemesinin evrelerinde farklılık göstermektedir. Soruşturma sürecini yürüten savcılık bir eylem nedeniyle kamu davasını açıp

⁹ ROXIN, Claus, “İspat Hukukunun Esasları”, çev. Yener Ünver, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2005, Sayı: 8, s. 266.

¹⁰ GÖKCAN, Hasan Tahsin, “İstinaf Yasa Yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları”, **TAAD**, Yıl: 2012, Sayı: 10, s. 429.

¹¹ BOZDAĞ, Ahmet / SARIUSTA, Kader, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2017, Cilt: 8, Sayı: 2, s. 573.

¹² YURTCAN, **2019**, 305; YAVUZ, Mehmet, “Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu”, **TAAD**, Yıl: 2012, Sayı: 9, s. 155.

¹³ GÖKCAN, **2012**, s. 429; ÜNVER, **2006**, s. 103.

açmama konusunda sonuca varabilecek ölçüde bir ispata gerek duyar¹⁴. Kovuşturma sürecinin sonunda ise mahkemenin mahkûmiyet kararı verebilmesi için suçun sanık tarafından işlendiğinin tam olarak ispatı gerekmektedir.

Medeni muhakemede yalnızca tarafların uyuşmazlık içinde oldukları olaylar ispatın konusunu teşkil ederken ceza muhakemesinde tarafların uyuşma içinde oldukları olaylar da ispat konusu olabilir. Zira ceza muhakemesinde önemli olan husus tarafları tatmin etmek olmayıp maddi gerçeği bulmaktır¹⁵. Bununla birlikte ceza muhakemesinde her olgunun ispatı gerekmemektedir. İleri sürülen hususlar akla ve mantığa uygun olmalı ve aynı zamanda uyuşmazlığın çözümüne önemli ölçüde katkı sunmalıdır. Bu bakımdan şüpheli olayların ispatı gerekmekte olup belli ve açık olan olayların ispatına gerek bulunmamaktadır. Başka bir deyişle uyuşmazlığın aydınlatılması bakımından önemli olan olguların ispatı gerekir. Bu şekilde suça konu eylemin fail tarafından gerçekleştirildiği ortaya çıkarıldıktan sonra gerçekleşen eylemin suç teşkil edip etmediği, suç teşkil ediyorsa hangi suçu oluşturduğu belirlenmelidir¹⁶.

Ceza muhakemesi basit şüpheyile başlasa da kovuşturma aşamasında bu şüphe aydınlatılmaya çalışılır. Zira CMK'nın 223. maddesinin 5. fıkrasında geçen “*Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir.*” hükmü uyarınca mahkûmiyet kararı verilebilmesi fiilin sabit olması şartına bağlıdır. Ancak sanığın atılı suçu gerçekleştirip gerçekleştirmediği hakkında karar vermek her zaman mümkün olmayabilir. Başka bir deyişle muhakeme sonunda şüphe giderilemeyebilir. Şayet şüphe yenilir ve hukuka uygun delillerle sanığın üzerine atfedilen eylemi gerçekleştirdiği ortaya konabilirse mahkeme sanığın suçlu olduğuna karar verecektir. Şüphenin açık bir şekilde aydınlatılmaması, başka bir ifadeyle sanığın suçu gerçekleştirdiğinin tam olarak ortaya konamaması durumunda ise ceza muhakemesinde oldukça önemli bir konuma sahip olan *in dubio pro reo* yani *şüpheden sanık yararlanır* ilkesi uyarınca sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulamayacaktır¹⁷. Dolayısıyla beraat hükmü için suçsuzluğun sabit olması gerekmeyip suçluluğun sabit olmaması yeterlidir¹⁸.

¹⁴ Öğretide bu husus için “eksik ispat” tabiri kullanılmaktadır. Bkz. DİRDİMAN, R. Cengiz, “Ceza Muhakemesinde İspat Kavramı ve Kapsamı”, **Bursa Barosu Dergisi**, Yıl: 2019, Sayı: 109, s. 75.

¹⁵ TOROSLU, Nevzat / FEYZİOĞLU, Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınları, Ankara, 2009, s. 173; YENİSEY / NUHOĞLU, **2020**, s. 511;

¹⁶ ÖZBEK / DOĞAN / BACAŞIZ, **2020**, s. 616; YENİSEY / NUHOĞLU, **2020**, 511; YAVUZ, **2012**, s. 161; ROXIN, **2005**, s. 268.

¹⁷ YAYLA, Mehmet, “Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2013, Sayı: 3, s. 302; BIÇAK, Vahit, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 122-123; ŞAHİN / GÖKTÜRK, **2020**, s. 27; ÖZBEK / DOĞAN / BACAŞIZ, **2020**, 615-616.

¹⁸ TOROSLU / FEYZİOĞLU, **2009**, s. 174.

Nitekim CMK'nın 223. maddesinin 2. fıkrasının e bendinde de "Yüklenen suçun..." denilerek beraat kararının gerekçelerinden biri düzenlenmiştir.

Diğer yandan şüpheli ve sanığın susma hakkı da bulunmaktadır. Buna göre CMK'nın 147. maddesinin 1. fıkrasının e bendi uyarınca şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu belirtilmelidir. Şüpheli ya da sanık susma hakkını ifade alma veya sorgu işleminin öncesinde ya da bu işlemlerin devamı sırasında kullanma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmak istendiğinin belirtilmesi üzerine gerçekleştirilen ifade alma veya sorgu işlemi sona erdirilmelidir. Şüphelinin ya da sanığın susma hakkını kullanması suçu kabul etme anlamını taşımadığından ispat zorunluluğunu da ortadan kaldırmamaktadır.

II. İSPAT YÜKÜ

İspat yükü, muhakeme hukuku kavramı olarak, yargılama sürecinde belirli bir olgunun ispatının yargılamanın hangi tarafınca yerine getirileceğini düzenleyen bir kavramdır. Medeni muhakeme hukukunda temel kural, ispat yükünün iddia eden tarafta olduğu yönündedir. Buna göre medeni muhakeme hukukunda ispat yükü altındaki tarafın, delilleri ile birlikte ispat ameliyesini gerçekleştirmemesi durumunda uyuşmazlık o tarafın aleyhinde sonuçlanır. İspat yükü meselesi -medeni muhakeme hukukunda olduğu gibi- tarafların ikame ettikleri delillerle bağlı bir hâkimin varlığı hâlinde mümkün olabilir¹⁹. Buna karşın ceza muhakemesi hukukunda ispat yükünün bulunup bulunmadığı hususu tartışmalı bir konudur.

Ceza muhakemesi sürecinde şüpheli ve sanık peşinen suçlu kabul edilemez. Bunun doğal bir sonucu olarak ceza muhakemesinde şüphelinin ya da sanığın kendisinin suçlu olmadığını ispat etmesi yükümlülüğü bulunmamaktadır. Kaldı ki susma hakkının tanındığı bir hukuk sisteminde şüpheliye ve sanığa yönelik bir ispat yükünden de söz edilemez. Bununla birlikte bu şüphelinin ya da sanığın, kendisinin istemesi durumunda, suçsuz olduğunu ispat etmek için çaba sarf etme hakkı bulunmaktadır. İspatın gerçekleşmemesi, başka bir deyişle şüphelinin yenilememesi hâlinde ise şüphelinin ya da sanığın suçlu sayılması söz konusu olamaz²⁰.

Bu bağlamda ceza muhakemesinde ispat yüküne ilişkin tartışmanın şüpheli ve sanıktan ziyade iddia makamı ve mahkeme açısından böyle bir yükümlülüğün olup olmadığı noktasında

¹⁹ YENİSEY / NUHOĞLU, 2020, s. 513; YURTCAN, 2019, s. 316.

²⁰ ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C. 1, 15. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 1531; ÖZEN, Mustafa, **Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 154; BIÇAK, 2018, s. 123; ÖZTÜRK / TEZCAN / ERDEM vd., 2020, s. 300; ŞAHİN / GÖKTÜRK, 2020, s. 27; ÖZBEK / DOĞAN / BACAKSIZ, 2020, s. 615; BİRTEK, 2017, s. 428.

ortaya çıktığı görülmektedir. Bizim de katıldığımız görüşe göre ceza muhakemesinde ne sanık ve şüpheli ne de iddia makamı ya da mahkeme için ispat yükü bulunmamaktadır.

Gerçekten de ceza muhakemesinde atılı suçta konu eylemin maddi yanının aydınlatılması mahkeme tarafından re'sen yerine getirilmektedir. Muhakemenin süjeleri²¹ olan sanık/müdafii, savcılık ve mahkeme her türlü kaynaktan faydalanarak maddi gerçeği bulmaya çalışacaklardır. Buna göre soruşturma aşamasında savcılık hem şüphelinin lehinde hem de aleyhindeki delilleri toplamalıdır. Bu husus kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından gerçekleştirilmelidir²².

Bu bağlamda medeni muhakeme hukukundan farklı olarak ceza muhakemesi hukukunda ispat yükü sorunundan söz edilemez. Başka bir deyişle ceza muhakemesinde şüpheli ya da sanığın dışında iddia makamının ya da mahkemenin de ispata yönelik bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Zira ceza muhakemesi hukukunda yargılamaya katılan taraflardan biri ya da diğerine bir olgunun ispatının yüklenmesi ve bunun sonucu olarak ispatın gerçekleşmemesi hâlinde o olgunun sonuçlarının o tarafa mal edilmesi söz konusu olamaz. Bu bakımdan ceza muhakemesinde ispat yükünün muhakeme süjelerinden birine ya da ötekine yüklenmesinin yeri yoktur²³.

Belirtmek gerekir ki Cumhuriyet savcısının soruşturma aşamasında maddi gerçeği araştırma ve iddianame tanzimi için yeterli şüpheyi destekleyen delilleri toplama zorunluluğu bulunmakla birlikte kovuşturma aşamasında mahkemeyi ikna etme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Nitekim savcının esas hakkındaki mütalaasında, iddianamenin aksine bir görüş bildirmesi de mümkündür. Bu bakımdan iddia makamı açısından ispat yükünün alt unsuru olan “ikna yükü” eksiktir²⁴.

Mahkeme açısından ise CMK'nın mahkemeye gerektiğinde delil ikame edebilme ve gerek re'sen toplanan gerekse taraflarca ileri sürülen delilleri tartışmaya açarak bu tartışma neticesinde maddi gerçeği ortaya koymasına imkân veren düzenlemeleri karşısında mahkemenin de ispat yükü altında bulunduğu söz edilemez. Mahkemenin re'sen delil

²¹ Ceza muhakemesinde süje, kendine özgü bir statüye sahip olan, muhakeme süresince yalnız başına işlemler yürütüp talepte bulunan ve bu faaliyetleriyle muhakemeyi hareket halinde tutan kişileri ifade eder. Bkz. KARAKEHYA, Hakan / ARABACI, Murat, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı: 4, s. 2060

²² YURTCAN, 2019, s. 316; YENİSEY / NUHOĞLU, 2020, s. 513; Karşı görüş için bkz. KOCA, Mahmut, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Yıl: 2006, Sayı: 2, s. 211-212. Yazara göre; hâkim, savcı tarafından ortaya konan delillerin mahkûmiyet için yeterli olmadığı kanaatine varırsa, sanığı mahkûm etmek için kendisi delil araştırması yapamaz. Aksi halde iddianamenin iadesinin bir önemi kalmayacaktır.

²³ YURTCAN, 2019, s. 316-317; ÖZTÜRK / TEZCAN / ERDEM vd., 2020, s. 300; YENİSEY / NUHOĞLU, 2020, 513; BİRTEK, 2017, s. 424; ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞSIZ, 2020, s. 615.

²⁴ BİRTEK, 2017, s. 424-425; GÖKCAN, 2012, s. 438.

toplayabildiği bir sistemde mahkemenin kendi topladığı delilin konusu olan “maddi olgunun” aksini ispat ile yükümlü tutulması mantıken de çelişki içermektedir²⁵. Nitekim sanığın masumiyetini ortaya koyan ya da suçluluğunu şüpheye düşüren bir delilin elde edilmesi hâlinde mahkemenin yine de ispat külfeti altında olduğunu iddia etme olanağı bulunmamaktadır.

Ceza muhakemesinde ispat yüküne ilişkin yukarıda anlatılanların aksine görüşler de mevcuttur. Bu bağlamda öğretilerdeki bir görüşe göre ceza muhakemesinde ispat yükü bütün unsurları bakımından iddia makamına aittir²⁶. Zira masumiyet karinesinin kabulü bu sonucu doğurmaktadır. Mahkemenin re’sen delil toplama yetkisinin olması ya da savcının şüpheli lehine de delil toplaması bu durumu değiştirmemektedir. Bu görüşe göre savcının şüpheli lehine delil toplaması onun bir kamu görevlisi olması ve kamu yararının ancak suçlunun hak ettiği cezayı alması ile sağlanabilecek olmasından kaynaklanmaktadır²⁷. Aynı görüş uyarınca 5271 sayılı CMK sisteminde savcının iddiasını ispatlayacak delilleri iddianame ile birlikte mahkemeye sunma zorunluluğunun bulunması, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamenin iade edilecek olması (CMK m. 174) kamusal iddia makamını temsil eden savcının iddiasını ispat etme yükü altında olduğu sonucunu doğurmaktadır²⁸.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de çeşitli kararlarında ispat yükünün iddia makamına ait olduğunu belirtmiştir²⁹. Buna göre AİHM Barbera, Messegue ve Jabardo/İspanya Kararı’nda (6.12.1988, A 146, § 77) “6. maddenin 2. fıkrası mahkeme üyelerinin görevlerini yerine getirirken, sanığın suç teşkil eden fiili işlediği önyargısından hareket etmemelerini gerektirir; ispat yükümü suçlayana (savcıya) aittir ve sanık şüpheden yararlanır. Buna ilâveten, sanığa kendisi aleyhindeki kanıtların neler olduğunu -bunları göz önünde tutarak savunmasını hazırlaması olanağını temin için- bildirmek ve suçluluk saptamasına dayanak olacak yeterli kanıtları sunmak savcıya düşer.” hükmüne yer vermiştir³⁰.

Belirtmek gerekir ki AİHM’nin ispat yükünün iddia makamına ait olduğu yönündeki uygulaması, devletlerin iç hukuklarındaki yargılama ilkelerini doğrudan ve/veya olumsuz

²⁵ BİRTEK, 2017, s. 425.

²⁶ BIÇAK, 2018, s. 123.

²⁷ FEYZİOĞLU, Metin, **Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 160-161; TOZMAN, Önder, “Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları”, **EÜHFD**, Yıl: 2007, Cilt: XI, Sayı: 3–4, s. 321-322, 348; KARAKEHYA / ARABACI, 2016, s. 2072-2074.

²⁸ KOCA, 2006, s. 211.

²⁹ KARAKEHYA / ARABACI, 2016, s. 2072.

³⁰ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref / GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi**, 11. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 316.

etkileyebilecek nitelikte değildir. AİHM'nin ispat yükünün iddia makamına ait olacağı yönündeki uygulaması tamamıyla sanığın masumiyet karinesini koruma amacıyla geliştirilmiştir³¹.

Öğretideki bir diğer görüşe göre ise ceza muhakemesinde ispat yükü hem iddia hem de yargılama makamına aittir. Bu anlamda ortak bir yükümlülüğün varlığı söz konusudur. Bu görüş uyarınca; iddia makamı, şüpheli hakkında suçlu olduğu iddiası ve cezalandırılması talebiyle iddianame tanzim ederek kamu davası açmaktadır. Bu nedenle ispat etmek zorunluluğu içindedir. Mahkeme ise gerçeği re'sen araştırma yetkisinin ve yükümlülüğünün bir gereği olarak sanığın suçlu olup olmadığını araştırıp suçu ispat etmek zorundadır. Bu ispatın gerçekleşmemesi hâlinde, ispatı gereken olay şüpheli kalacak ve “şüpheden sanık yararlanır” ilkesinin bir sonucu olarak şüphe sanık lehine yorumlanacaktır³².

III. İSPATIN NİSPİLİĞİ

Hâkim bugüne dayanarak geçmiş öğrenmekte olup geçmiş hakkındaki şüphesi deliller aracılığıyla yenilerek yerini belliliğe bırakmaktadır. Bellilik mutlak ya da nispi nitelikte olabilir. Bununla birlikte muhakeme hukukundaki bellilik nispidir. Buna tarihi bellilik ya da pratik bellilik denilmektedir. Muhakeme hukukundaki bellilik sübut noktasında kanaati ifade etmektedir³³.

Ceza muhakemesinde hem soruşturma sürecinde elde edilen deliller ve bunların değerlendirilmesi hem de kovuşturma sürecinde delillerin tartışılması neticesinde varılan “kanaat” insana dayanan “subjektif” bir eylemdir. Nitekim beyan delilinin tamamıyla³⁴ bilirkişi delilinin ise kısmen insana dayalı “subjektif” özelliği dikkate alındığında ceza muhakemesinde ispat ameliyesinin gerek dayanak gerekse sonuç bakımından çifte subjektif karakter taşıdığı görülmektedir³⁵.

Muhakeme sürecinde deliller genel olarak objektif muhakkaklığı yani mutlak belliliği göstermez. Deliller objektif anlamda bir ihtimali göstermektedir. Buna rağmen ihtimal belli bir noktaya ulaştığında kanaate dönüşür. Yani şüphe yenilerek yerini kanaate bırakır. Nitekim ispat

³¹ BİRTEK, 2017, s. 425.

³² ÖZEN, 2019, s. 154; YAYLA, 2013, s. 303; ÜNVER / HAKERİ, 2019, s. 1531; YAVUZ, 2012, s. 172.

³³ YENİSEY / NUHOĞLU, 2020, s. 508-509.

³⁴ Bilim, genel olarak ceza muhakemesinde ispata büyük katkı sunmasına karşın henüz beyan delilinin doğruluğunu ya da yanlışlığını kesin bir şekilde ortaya koyacak bir araç veya yöntem geliştirememiştir. Bkz. TOPALOĞLU, MAHİR, “Ceza Yargılamasında İspatta Diyalektik Yaklaşım”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Yıl: 2014, Cilt: 88, Sayı: 3, s. 83.

³⁵ BİRTEK, 2017, s. 402.

hükümü için aranan bellilik de budur³⁶. Bu anlamda delillerin genel olarak subjektif niteliğe sahip olması, subjektif nitelikte olsun ya da olmasın tüm delillerin en sonunda hâkimin subjektif değerlendirmesine ve kişisel “ikna olmaya” bağlı olarak anlamlandırmasına tabi olduğu göz önüne alındığında ceza muhakemesinde ulaşılan gerçeğin hâkimin maddi gerçeği olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır³⁷.

Bu bağlamda ispat konusunun ele alınması sırasında üzerinde durulması gereken önemli bir konu ispatın nispiyeti meselesidir. İspat, maddi olgular konusunda kesin kanaat ve inancı uyandırmayı ifade etmekte ise de bu durum kişiden kişiye değişebilmektedir. Belirli bir kişi için bir olayda yeterli görülen deliller bir başkası için yeterli görülmeyebilir. Bu nedenle özellikle ceza muhakemesi alanında ispatın nispiyeti kavramı gündeme gelmektedir. İspatın tam olarak gerçekleşmiş olması tartışmaya konu olgularda hiçbir kuşkunun kalmamasını ifade etmektedir. Bununla birlikte bu durum bu alanda değerlendirmeyi yapacak kişi için söz konusu olup kişilerin değişmesi bu alandaki sonuçların da değişmesine neden olabilecektir³⁸. Bu noktada önemli olan husus hâkimin subjektif kanaatinde boşluk, çelişki, akıl ve mantık kaidelerine aykırı bir durumun olmamasıdır³⁹.

Belirtmek gerekir ki delillerin tartışılması hususu yukarıda da değinildiği üzere kovuşturma sürecinde gerçekleştirilmelidir. İspatın nispiyeti konusuna ilişkin bir husus da delillerin tartışılması hususunda hâkim ve savcı etkileşimi noktasında gündeme gelmektedir. Buna göre hâkim ve savcılarının aynı binada görev yaptıkları ve duruşma dışında bir araya gelerek somut dava dosyasını ve dosyadaki delilleri tartıştıkları, bunun sonucunda da hâkimlerin kanaatlerinde değişiklik meydana geldiği vurgulanmaktadır⁴⁰. Davanın farklı sükeleri olan hâkim ve savcının duruşma dışında dava dosyası ve deliller ile ilgili tartışmaları hâkimin subjektif değerlendirmesine etki etmesinin yanı sıra adalete olan güvenin sağlanması ve adil bir yargılamanın gerçekleşmesi için vazgeçilmez bir konuma sahip olan aleniyet ilkesine de aykırılık teşkil edecektir.

İspatın nispiyetinin bir sonucu olarak hâkim tarafından varılan maddi gerçek, muhakemenin diğer sükeleri (savcı, sanık, katılan) açısından maddi gerçek olarak nitelendirilmeyebilir⁴¹. Ya da mevcut bir dava dosyasında aynı delil durumuna göre bir hâkimin

³⁶ YENİSEY / NUHOĞLU, 2020, s. 509.

³⁷ BİRTEK, 2017, s. 402.

³⁸ YURTCAN, 2019, s. 306.

³⁹ DOĞAN, Koray, *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi “in dubio pro reo”*, 2. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 342.

⁴⁰ YAVUZ, 2012, s. 161.

⁴¹ BİRTEK, 2017, s. 403.

kanaate ulaşmış olmasına karşın diğerinin ulaşmamış olması mümkündür. Yine ispatın nispiyeti nedeniyle beyanı kabul olunmayan her tanık, yalan tanıklık suçundan cezalandırılmaz ve hâkimin tanığın beyanını kabul etmeme yönündeki kanaati Yargıtay denetimine tabi tutulmaz. Yargılanmanın yenilenmesinin sınırlı olarak kabul edilmesi de aynı nedenledir. Sonuç olarak ispatın gayesinin realite değil de realite konusundaki kanaat olması da aynı durumun bir sonucudur⁴².

IV. İSPAT ARACI OLARAK DELİL

Ceza muhakemesi kolektif şekilde gerçekleşen bir faaliyettir. Vicdani kanaat ancak tartışılan ve tartışma imkânı olan delillerden teşekkül eder. Muhakeme sürecinde suçun sübutu ya da unsurlarına etkisi olan birçok ayrıntılı olayın ispatı gerekir. Zira bu olaylar doğrudan ya da dolaylı şekilde sanığın hukuki durumuna etki edebilir. Ceza muhakemesi sonunda verilen hüküm ise hukuka uygun olarak mahkeme önüne getirilerek tartışılan ispat araçları üzerine inşa edilmelidir⁴³.

İspat ameliyesinde hukuk düzeninin kabul ettiği araçlar ise delillerdir. Yani bu araçlar ispatla birlikte delile dönüşmüş olur. Deliller, ceza muhakemesinin amacına ulaşabilmesi açısından en önemli kavramdır. Delillerin ceza uyumsuzluğunu ortaya çıkaran olayın bir parçasını ispat edebilecek nitelikte olması ve bunun duyu organlarıyla algılanabilecek maddi bir yapıda bulunması gerekir⁴⁴. Bu bağlamda ceza muhakemesinde ispat amacıyla kullanılmak istenen bir aracın delil olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle olayı temsil etmesi, sonra da bu temsil eden aracın akla, maddi gerçeğe ve hukuka uygun olması gerekmektedir⁴⁵. Akla ve mantığa uymayan çıkarımların veya gerekçesi kendinden ibaret soyut varsayımların delil olarak kullanılması söz konusu olamaz⁴⁶.

Yargıtay 6 CD, 15.12.2020 tarih ve 2020/207 E., 2020/4968 K. sayılı kararında⁴⁷; “*Ceza yargılamasının amacı hiçbir duraksamaya yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.*”

⁴² YENİSEY / NUHOĞLU, 2020, s. 509.

⁴³ ÜNVER / HAKERİ, 2019, s. 122; YAVUZ, 2012, s. 155.

⁴⁴ CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 235; KUNTER, Nurullah / YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 1325; DİRDİMAN, 2019, s. 75; ŞAHİN / GÖKTÜRK, 2020, s. 26; ÖZTÜRK, 1995, s. 4; ÖZBEK / DOĞAN / BACAKSIZ, 2020, s. 616; DEĞİRMENCİ, Olgun, “Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 9, Sayı: 97, s. 15.

⁴⁵ ÖZTÜRK / TEZCAN / ERDEM vd., 2020, s. 301.

⁴⁶ GÖKCAN, 2012, s. 445.

⁴⁷ <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (erişim tarihi 15.04.2022).

Bu araştırmada, yani gerçeğe ulaşmada, mantık yolunun izlenmesi gerekir. Gerçek; akla uygun ve realist, olayın bütünü veya bir parçasını temsil eden kanıtlardan veya kanıtların bir bütün olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkarılmalıdır. Yoksa bir takım varsayımlara dayanılarak sonuca ulaşılması ceza yargılamasının amacına kesinlikle aykırıdır. Ceza yargılamasında kuşkunun bulunduğu yerde mahkûmiyet kararından söz edilemez.

Sanıkların üzerine atılı suçu sabit kılan her türlü şüpheden uzak, somut, objektif delil bulunmadığı, sanığın bir suçtan cezalandırılmasının temel koşulunun suçun kuşkuya yer vermeyen bir kesinlikle ispat edilmesine bağlı olduğu, gerçekleşme şekli kuşkulu olaylar ve iddiaların sanığın aleyhine yorumlanarak mahkumiyet hükmü kurulamayacağı, ceza mahkumiyetinin kesin ve açık bir ispata dayanması gerektiği, yüksek de olsa bir olasılığa dayanılarak sanığı cezalandırmanın, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan, varsayıma dayalı olarak hüküm vermek anlamına geleceği, ceza yargılamasında mahkumiyetin her türlü kuşkudan uzak bir kesinliğe dayanması gerektiği kuşkusuzdur.” hükmüne yer vermiştir.

Ceza muhakemesinin kolektif yapısı gereği dosya kapsamındaki delillerin duruşmada öne sürülerek tüm taraflarca tartışılması gerekmektedir. Bu bakımdan duruşmada tartışılmamış bir delilin varlığı hâlinde delil ne ölçüde önemli olursa olsun o delile göre karar verilemez. Bu anlamda delilin dosyada varlığı yeterli olmayıp duruşmada muhakkak tartışılması gerekmektedir. Serbest bir şekilde tartışılma imkânı olmadığından hâkim şahsi bilgisini ispatta kullanamaz. Ceza muhakemesinde bütün deliller bir bütün olarak değerlendirilerek vicdani kanaate ulaşılır⁴⁸. Başka bir deyişle bütün ispat ameliyesi, vicdani kanaate ulaşmada bir basamak niteliğindedir⁴⁹.

Bununla birlikte vicdani kanaat, yalnızca inanç, keyfi kabul ya da gerekçesiz yahut delilsiz ispat anlamını taşımamaktadır. Bir delilde bulunması gereken tüm özellikleri haiz ve özellikle kolektif ve hukuka uygun delilin duruşmada irat ve ikame edilmesi sonucunda yargılama makamı tarafından özgürce edinilmiş kanıya göre tesis edilmiş ve somut ispat araçları ile ilişkilendirilip açıklanmış, gerekçesi gösterilen kanaat günümüz anlamında vicdani kanaati ifade etmektedir⁵⁰.

Bu bakımdan hâkimin, sanığı ya da mağduru, somut herhangi bir delile dayanmayan, başka bir deyişle; kaynağını, dosyada bulunan ve üst derece organlarca da görülebilecek

⁴⁸ ÜNVER / HAKERİ, 2019, s. 122; ŞAHİN, Cumhuriyet, **Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruluğu İlkesi)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 173.

⁴⁹ BİRTEK, 2017, s. 375.

⁵⁰ ÜNVER, 2006, s. 103.

delillerin oluşturmadığı vicdani kanaatine teslim etmek ve bunu da yargısal denetimin dışında bırakmak, keyfiliği hukuki kılıfa büründürmek anlamını taşımaktadır. Hâlbuki ne adaletin ne de hukukun keyfiliğe tahammülü yoktur. Belirtmek gerekir ki vicdani kanaat delil değildir. Delil ile vicdani kanaat arasında; “önce delil, sonra vicdani kanaat” şeklinde kronolojik bir sıra bulunmaktadır. Şüphenin dosyadaki somut deliller yerine vicdani kanaatle yenilmeye çalışılması, vicdani kanaatin bir bakıma, bir inanış olarak kabul edilmesi sonucunu doğurur ki bu durum adalet açısından oldukça sakıncalı sonuçlara sebebiyet verebilir. Zira vicdani kanaat, hâkimin bilgisi, dünya görüşü, sosyal durumu ile yakından bağlantılı olup bu husus, tabii olarak hâkimden hâkime değişiklik gösterebileceğinden hukuka uygun şekilde elde edilmiş herhangi bir somut delile dayanmadan oluşan vicdani kanaate üstünlük tanımak kanun önündeki eşitlik ilkesinin de ihlaline neden olacaktır⁵¹.

Nitekim Yargıtay 16. CD, 21.04.2016 tarih ve 2015/4672 E., 2016/2330 K. sayılı kararında⁵² “Hakimin vicdani kanaati, davada oluşmalıdır ve delillerin tartışılıp hükmün oluşmasında önem arz eden bu kanaatin dava dışı bilgilerden, inançlardan ortaya çıkması çok tehlikelidir. Hakime etki edebilecek olan her husus, kurallara uygun olarak kanıtlanmalıdır. Mahkeme kararında, duruşma dışı bazı olayların ve davranışların yan delil olarak gösterilmesi doğru değildir. Hakimin kendi bilgisi de hükme dayanak yapılamaz. Yalnız vicdani kanaate dayanan bir kabul, her zaman gerçeğe uygun düşmez. Bir şeyin şüpheli olarak kabulü, reddi anlamına gelmelidir. Vicdani kanaat kendi başına hüküm sebebi olmaz, isnadın doğruluna veya yanlışlığına vicdanen kanî oluncaya kadar hakimin delil araştırmaya devam etmesi gerekir. O halde vicdani kanaat, delil değildir. “Gerekçe” ile “hukuki gerçek” farklı olamaz. Terim çoğaltmak, açıklamak gerekçe sayılmaz. Vicdani kanaat “delillerin takdiri” bakımından önemlidir. Bu dahi delillerin mevcut olmasını gerektirir. Bu delillerin rasyonel ve realist olmaları zorunludur. Subjektif nitelikte bulunan vicdani kanaat gerekçe sayılamaz.” hükmüne yer vermiştir.

SONUÇ

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Ancak bu amaca ulaşmak için hukuk kaidelerini göz ardı eden her yolun benimsenmesine cevaz yoktur. Maddi gerçeğin temel insan hakları gözetilerek ve hukuka uygun delillerle hâkimde tam bir vicdani kanaatin oluşması ile elde edilmesi gerekmektedir. Bu da suça konu fiil ile fail arasında bağlantının olup olmadığı

⁵¹ KOYUNCU, 2011, s. 366-367.

⁵² <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (erişim tarihi 15.04.2022).

hususunun hukuk düzenince kabul edilen araçlar kullanılarak ispat edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan ceza muhakemesi sürecinde esas olan; ceza muhakemesi sürecinin başlangıcı ve devamı için gerekli unsur olan delillerin varlığı değil, bu delillerin muhakeme sürecinin sonunda şüpheyi kesin olarak yenerek ispat işlevini sağlayıp sağlamadığıdır.

Ceza muhakemesinin amacı bir olguya ilişkin gerçeğin ortaya konulması olduğundan ispatın konusunu da bu maddi olgular oluşturur. Bir olgunun ispatı, bu konuda karar verecek kişinin buna inanmış olmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum soruşturma sürecinde -eksik ispat olarak da nitelendirilen- Cumhuriyet savcısının fail hakkında iddianame tanzim etme konusunda kanaate varma ölçüsünde bir ispatı gerektirirken kovuşturma aşamasında mahkemenin sanık hakkında mahkûmiyet kararı verebilmesi için her türlü kuşkudan uzak, kesin kanaate ulaştırıcı bir ispatı gerektirir. Bu bakımdan sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilebilmesi için atılı suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olması gerekir. Muhakeme sürecinin sonunda şüphenin giderilememesi durumunda ise şüpheden sanık yararlanacak ve sanığın mahkûmiyetine karar verilemeyecektir.

Ceza muhakemesinde yargılamanın sùjelerinden birine ya da bir kaçına ait ispat yükünün olup olmadığı hususu tartışmaya konu olmaktadır. Sanığın susma hakkının olduğu ve şüpheden sanığın yararlandığı modern ceza muhakeme hukuku sisteminde sanığa masumiyetini ispata yönelik bir yükümlülüğün getirilmesi mümkün değildir. Buna karşın savcının ya da mahkemenin ceza muhakemesinde isnat yükünün olup olmadığı hususu üzerinde de durulmaktadır. Bize göre maddi gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla delil toplayan, yargılama sürecinde tanzim edilen iddianamenin aksine mütalaa bildirebilen Cumhuriyet savcısı herhangi bir şeyi ispat etme yükü altında değildir. Diğer yandan mahkemelerin de delil ikame edebilmesi, muhakeme sürecinde toplanan delilleri tartışmaya açarak maddi gerçeğin ortaya çıkmasına katkı sunması cihetiyle isnat yükü altında olmadığı kanaatindeyiz.

Ceza muhakemesi sonunda ortaya çıkması beklenen ispat nispi niteliktedir. Ceza muhakemesinde tam ispatın aranması ise tartışmaya konu olgularda herhangi bir kuşkunun kalmamasına yöneliktir. Ancak bu durum yargısal süreç sonunda değerlendirmeyi yapacak kişi açısından söz konusu olup bu kişinin değişmesi kanaatin değişmesine de neden olabilir. Burada önemli olan hâkimin kanaatinde herhangi bir boşluğun, çelişkinin ve akıl-mantık ilkelerine aykırı bir durumun olmamasıdır.

KAYNAKÇA

BAŞLAR, Yusuf, **Ceza Muhakemesinde IP Adresinin İspat Değeri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

BIÇAK, Vahit, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

BİRTEK, Fatih, **AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat**, 2. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

BOZDAĞ, Ahmet / **SARIUSTA**, Kader, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2017, Cilt: 8, Sayı: 2, (s. 573-602).

CENTEL, Nur / **ZAFER**, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017.

DEĞİRMENCİ, Olgun, “Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 9, Sayı: 97, (s. 14-28).

DERDİMAN, R. Cengiz, “Ceza Muhakemesinde İspat Kavramı ve Kapsamı”, **Bursa Barosu Dergisi**, Yıl: 2019, Sayı: 109, (s. 74-83).

DOĞAN, Koray, **Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanırlar İlkesi “in dubio pro reo”**, 2. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

FEYZİOĞLU, Metin, **Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.

GÖKCAN, Hasan Tahsin, “İstinaf Yasa Yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları”, **TAAD**, Yıl: 2012, Sayı: 10, (s. 421-454).

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref / **GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi**, 11. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

KARAKEHYA, Hakan / **ARABACI**, Murat, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı: 4, (s. 2059-2081).

KOCA, Mahmut, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 2006, Sayı: 2, (s. 207-225).

KOYUNCU, Ali, “Ceza Adaleti Usul Hukuku İlişkisi ve Vicdani Kanaat”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 4, (s. 351-369).

KUNTER, Nurullah / **YENİSEY**, Feridun / **NUHOĞLU**, Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ÖZBEK, Veli Özer / **DOĞAN**, Koray / **BACAKSIZ**, Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

ÖZEN, Mustafa, **Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

ÖZTÜRK, Bahri, **Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları (Hukuka Aykırı Olarak Elde Edilen Deliller, Yasak Kanıtlar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZTÜRK, Bahri / **TEZCAN**, Durmuş / **ERDEM**, Mustafa Ruhan, vd., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Basım, ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

ROXIN, Claus, “İspat Hukukunun Esasları”, çev. Yener Ünver, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2005, Sayı: 8, (s. 265-289).

ŞAHİN, Cumhur, **Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

ŞAHİN, Cumhur / **GÖKTÜRK**, Neslihan, **Ceza Muhakemesi Hukuku - II**, 10. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

TOPALOĞLU, MAHİR, “Ceza Yargılamasında İspatta Diyalektik Yaklaşım”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 88, Sayı: 3, (s. 82-95).

TOROSLU, Nevzat / **FEYZİOĞLU**, Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınları, Ankara, 2009.

TOZMAN, Önder, “Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları”, **EÜHFD**, Yıl: 2007, Cilt: XI, Sayı: 3-4, (s. 315-352).

ÜNVER, Yener, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 2006, Sayı: 2, (s. 103-205).

ÜNVER, Yener / **HAKERİ**, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C. 1, 15. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

YAVUZ, Mehmet, “Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu”, **TAAD**, Yıl: 2012, Sayı: 9, (s. 151-176).

YAYLA, Mehmet, “Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2013, Sayı: 3, (s. 289-314).

YAYLA, Mehmet, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

YENİSEY, Feridun / **NUHOĞLU**, Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

YURTCAN, Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.